

Кітов М.Г.

канд. філос. наук, доц., зав. кафедрою філософії
Національного ун-ту харчових технологій

*“Чим далі ви зможете подивитися назад,
тим більше ви зможете побачити попереду”*

(В. Черчіль)

Походження Рюрика і його філософія правління “за угодою, по праву”.

У науковій, в тому числі й філософській, літературі довгий час панувала концепція про єдині слов'янські корені великоросів, малоросів та білоросів. Вона виникла давно і була однією з ідеологічних підвалин розбудови Великої Росії. Багаторазово повторювана в наукових виданнях з історії, філософії, політології, підконтрольних засобах масової інформації ця концепція перетворюється за часів “залізної завіси” в постулат, котрий не підлягав сумніву. Тож не випадково, що всі проблеми взаємовідносин руського й українського народів, також розглядалися через призму цієї концепції. Недалеко відходять від неї, на мій погляд, й ті українські філософи, політологи, історики, котрі старшим братом вважають українців, а росіян - похідними від них.

Такі методологічні засади вивчення історії України та Росії першим, як відомо, започатковує С.М. Грушевський у своїй багатотомній “Історії України”. Проте сьогодні, на мій погляд, вимагає нових методологічних підходів. Зокрема, потребує нового підходу аналіз взаємовідносин між руськими князями та автохтонним населенням, яке проживало на території сучасної України. Тим більше, що ця проблема найтісніше пов'язана із зародженням самосвідомості руських.

Початки філософування періоду перших руських князів не можна збагнути без розуміння тих історичних подій, які відбувалися в той час не лише на землях слов'ян, а й по всій Європі.

У кінці VIII – на початку IX ст. в Європі відбувалися події, які мали величезний вплив на розвиток світової історії. Починаються систематичні військові набіги вікінгів на морське узбережжя багатьох європейських країн. *“Вікінгами називали себе скандинави, котрі йли в море шукати удачі і які протиставляли себе хевдінгам – своїм соплеменцям, які надавали перевагу праці на рідній землі (“вік” – військове поселення, де вони збиралися і жили). У Візантії ті ж вихідці з Балтики, котрі служили найманцями в імператорів, називалися “верінгами” або “ворінгами” – “принісшими клятву”, тобто дружинниками, пов'язаними присягою зі своїм ватажком”*[7, 372-373], - пише В. Шамбаров. *“Фактично термінами “варяги”, “вікінги”, “нормани” виражалася не етнічна приналежність, а рід*

занять – вільні воїни, залежно від обставин, ставали піратами чи найманцями. У Західній Європі, де поділ і переділ земель завершився пізніше, аніж на півночі, під кінець IX- на початку X ст., подібне явище також потім спостерігалось. Спадкоємцем землевласника ставав старший син, а молодші отримували коней, зброю і перетворювалися в подорожуючих лицарів, котрі шукали вигідної служби або займалися розбійництвом на великій дорозі. І очистити від них європейські країни вдалося лише в XI ст., спровадивши більшу частину цього невгамовного воїнства в хрестові походи” [там же, 373], - продовжує він.

На півночі процес рекетирського здирництва почався набагато раніше. До цього виду діяльності спонукали скандинавів перш за все бідні північні землі, які не забезпечували безбідне проживання вихідців з привілейованих станів. Але цей рекетирський спосіб життя не завжди був вимушеним. *“Наприклад, король Данії Хальдван навіть поступився добровільно тронем брату Харальду, аби цілком віддатися улюбленій справі”* [там же], - пише В. Шамбаров. Отже, піратським промислом зовсім не гребували і короновані особи – королі, герцоги, принци, князі. Навпаки, в них було більше можливостей для організації сильних ескадр, а значить і для більш грандіозних рекетирських походів. Саме з таких багатонаціональних рекетирських піратських угруповань походить і руська ватага Рюрика. *“Хоча традиційно вікінгів прийнято ототожнювати з жителями Скандинавії, насправді це було далеко не так. Їх ряди поповнювали всі без винятку прибалтійські народи. Окрім норвежців, шведів і датчан, щосили піратствували балти і фінни”* [там же, 374], - підкреслює В. Шамбаров.

Для усвідомлення реальної сили дружин вікінгів слід нагадати, що піратствували вони не лише в Європі, а й в Азії. Світ вони “підкоряли” різними шляхами. Перший шлях – морський. По ньому вони добиралися до Британії, Німеччини, Франції, Нідерландів тощо. Другий – річковий шлях, “із варягів у греки”, також був добре відомий вікінгам, адже вони виступали найманими охоронцями купецьких караванів до багатой Візантії. Третій шлях (також річковий) – по Волзі в “хозари”, де вікінги знайшли безмірний ринок для продажу полонеників і полонянок, захоплених по всій Європі. Невипадково у X ст. (після проникнення вікінгів до Каспію по Волзі) на ринках Сходу раптово з’явилося понад 10 тис. невольників із Франції, Нідерландів тощо. Вагоме місце серед полонених займали і слов’яни.

Саме з таких вікінгів і походять руси. *“Руські, - на думку ієромонаха Никона, - це складний в етнічному відношенні консорціум, котрий включає “готський, іранський, тюркський, слов’янський і скандинавський елементи”*[1, 47]. Не вдаючись у деталі цих розмірковувань, із загальним ходом думки ієромонаха можна погодитися, адже першопочаткове об’єднання варяго-русів в етнічному відношенні дійсно відповідає всім ознакам “консорції”. *“Консорція” - компліментарне об’єднання невеликої групи людей, пов’язаних, нерідко ефемерно, єдиною метою та історичною долею. До К. належать “гуртки”, політичні угруповання, секти, банди, артілі та інші об’єднання(як правило, добровільні, а не штучно створені).*

В етногенезі роль К. досить суттєва, адже з них виростають етнічні системи вищих рангів. Так, з перших К. християн виник згодом візантійський суперетнос, з К. на річці Тібр - Римська імперія, з групи Чингісхана - імперія монголів. (Але не етнос!).

Перш ніж та чи інша етнічна цілісність виникає на історичній арені пасіонаріїв, які згуртовують навколо себе групи однодумців - К. особливо активний процес утворення К. у фазі піднесення після пасіонарного поштовху. Однак у будь-які історичні періоди більшість К. розпадається ще за життя їхніх засновників або переходить у конвекції, і лише деякі виростають в етнічні системи високих рангів” [6, 97].

Таким є сучасне наукове тлумачення консорції. Під це визначення, як бачимо, повністю підпадає об'єднання варяго-русів. Тому з думкою ієромонаха Никона можна погодитися. Проте зовсім не слід погоджуватися з його аргументацією. *“Не можна вважати русів чистими скандинавами ще й тому, - пише Никон, - що останні почали свої походи в кінці VIII ст., у той час як перші згадки про росів зустрічаються у Захарії Ритора, автора IV ст.” [1, 48].* Цей аргумент ієромонаха некоректний, адже Захарія говорить про росів, а не про русів.

Релігійна свідомість базується на вірі, а не на логічних обґрунтуваннях. Вірю навіть тоді, коли це видається абсурдним - така тертуліанівська позиція може бути в ієромонаха Никона стосовно руської історії. Заперечувати її (саме як світоглядну установку) безглуздо. Але ми вправі вказати на явні перекручення, які зустрічаються в аргументації Никона.

По-перше, ієромонах дещо перекручує свідчення Бертинських анналів за 839р. Дійсно, в анналах мовиться про те, що “свеї”, послы росів, були в Константинополі. Нібито так передає думку і Никон, котрий пише: *“свеї”, послы “хакана росів”, розраховували вернутися до нього окружним шляхом” [1, 48].* Але про який народ йдеться мова в анналах? До кого розраховували вернутися окружним шляхом послы? У Бертинських анналах мова йде про вікінгів, які прибули у Візантію з роських земель. Відомо, що шлях із варяг у греки пролягав саме через їхні землі, тому прийдешніх зайд греки звично для себе і називають “росами”. Але, повторю, мова йде саме про вікінгів. Греки досить довго руських зайд називатимуть росами. Лише за Костянтина Багрянородного греки чітко розрізнятимуть русів і росів, називаючи останніх слов'янами.

По-друге, ієромонах Никон не розрізняє росів і русів, а тому і робить перекручення Бертинських анналів. Більш докладний аналіз походження слів “рос” і “рус” потребує окремого дослідження, а тому зараз я обмежуся лише цими зауваженнями.

У написанні руської історії велику роль відіграли візантійські хронографи. Хронограф (виклад всесвітньої історії від початку створення світу до дня його написання) був улюбленим читивом із всезагальної історії у стародавній Русі. Русь знала хронограф двох видів: візантійський перекладний і руський компілятивний, який складався ченцями на базі візантійських. Всього було відомо чотири візантійських хронографи: Іоана

Антиохійського Малали, Георгія Амартоли, Костянтина Манасії, Іоана Зонари.

Найдавнішим з них є хронограф Іоана Малали. Саме з цього хронографа, який подає події до 563 року, в культуру древньої Русі увійшов опис зовнішності апостолів, багатьох святих тощо. Ці описи входять в іконописні посібники, котрі відомі в Русі як “подлинники”.

Георгій Амартол, очевидно монах, який називає себе грішником, проживає деякий час в єгипетській пустелі. Свій хронограф завершує 842 роком. І хоча “в хроніці Амартола, - як підкреслює В.О. Ключевський - немає жодної події, яка б близько співпадала з нашою історією” [4, 43], саме цей хронограф мав великий вплив на формування історичної свідомості руських літописців. Продовження хроніки Амартола було подане візантійським логофетом (тобто статс-секретарем імператора) і доведено до 948 року. Саме з цього продовження літописець майже буквально переписує дані про два напади Русів на Царгород у 866 і 941 роках.

Константин Танасія, придворний візантійський історіограф, викладає події до 1081 р.

Іоан Зонара був секретарем імператорського кабінету при Олександрі Комніні (1080-1118) і тому події описує лише до дня смерті Візантійського імператора.

Після запровадження християнства традиції Візантійського літописання переносяться і на Русь. Дві соціально-політичні сили визначають їх світоглядне спрямування і відбір історичних фактів, а саме: церква та князь. Якщо церковники насаджують думку, що першопричиною всіх подій, творцем історії є боже провидіння, то безпосередніми замовниками літописів виступає князь і його найближче оточення. Діяльність церкви повинна завжди перебувати під неусипним оком князя, про що нагадує своїм дітям Володимир Мономах у своєму “Повчанні...”. Така “цензура” приводить до зміщення окремих подій у часі, спотворення, а іноді й замовчування, конкретних фактів. Проте основна частина інформації про минуле наших пращурів у писемних пам’ятках подана загалом достовірно. Пояснення цього може бути наступним.

По-перше, історичний час у християнстві розглядається як лінійна протяжність для котрої характерним є поступальний рух “від створення світу” до його “кінця”. Таким розумінням лінійності часу пояснюється і структура розміщення історичних подій у літописах - за роками. Тому, незважаючи на князівську цензуру, історичні події за роками зафіксовані, за окремими винятками, правильно.

По-друге, церковними, окрім пристрасного опису княжої “правди”, завжди мали і свою - православну правду, до викладу якої вони ставилися навіть більш ретельно, аніж до княжої.

По-третє, літописання, як спосіб передачі інформації, сформувалося у Візантії і мало певні канони, зразки, яких повинні були дотримуватися й руські літописці. Одним із канонів Візантійського літописання був так званий прецедент

(авторитет) минулого, котрий найбільше бере свої витoki із беззаперечного визнання достовірності євангельських проповідей апостолів, як заповідей сина Божого Ісуса Христа. Чим давніше свідчення, приписи, тим вони достовірніші й авторитетніші, - так вважається в християнстві. Ця релігійна традиція формується як канонічна вимога і до літописання. Тому церковники (а саме вони були авторами літописів) дуже прискіпливо дотримувалися канонів історичної достовірності.

У ракурсі теми дослідження важливі як самі хронографи, так і література про них. Зокрема Ф.О. Тарковський в книзі “Изучение византийской истории и ее тенденциозное приложение к древней Руси”, вип. I. Киев, 1875 пише розділ під назвою “Крещение россов и помощь св. Владимира императору Василию II Болгаробойце” [див. 4, 482]. З цієї книги також випливає, що візантійці називали корінне населення України не русами, а росами.

У сучасній літературі відроджується і широко пропагується ідея слов'янського походження Рюрика та його спадкоємців через Гостомисла. “А Рюрик являвся внуком Гостомислу по дочірній лінії і залишився його законним спадкоємцем” [7, 384], - пише зокрема В. Шамбаров. Ця версія, на мій погляд, некоректна, а являє собою новітнє ідеологічне кліше русифікаторства. Пошлемося на відомі історичні факти.

Землі угро-фіннів і їх непроханих сусідів словен неодноразово піддавалися пограбуванню з боку вікінгів. В одному із західних джерел, а саме “Житті Св. Анскарія” згадується, що якісь датчани перепливали море і захопили словенське місто. Отримавши великий викуп, вони повернулися назад. Подія датується 852 р. Якщо врахувати, що варварські набіги вікінгів у VIII – IX ст. на побережжя багатьох європейських держав були постійними, то слід думати, що доля бути пограбованим не обминула також угро-фінські та словенські території. Про це засвідчує і руський літописець, вказуючи на сплату данини варягам племенами чудь, словени, кривичі, весь.

Можна також погодитися із свідченням літописця, що вказані племена зібралися і вигнали варягів за море, не давши їм данини. Ініціатором цієї дії, на думку В. Шамбарова, був Гостомисл. Ця версія ненова. Її, зокрема, дотримувалися М.М. Карамзін, В.М. Татищев та ряд інших істориків. Неновою є й думка В. Шамбарова, що Рюрик був сином Уміли, дочки Гостомисла: “Тоді Гостомисл призвав старійшин від союзних слов'янських і фінських племен і вмовив їх призвати Рюрика, котрий і був сином Уміли” [там же, 383].

По-перше, слід зауважити, що В. Шамбаров неточно передає слова Нестора-літописця. “За його розповіддю, - пише він, - після вигнання варягів почалися внутрішні чвари, неурядиці, і тоді за порадою старійшини Гостомисла (ім'я Нестором не згадується) словени, кривичі, чудь і весь відправили посольство за море, до “варягів-русів, призвавши звідти правителів” [там же, 381]. Можна посилатися на інші літописи, в яких даються дещо інші версії цим подіям, але слова Нестора перекручувати не можна. Нестор, як вже неодноразово підкреслювалося, пише, що запрошували русів чудь, словени, кривичі і весь (саме в такій послідовності

їх перераховує літописець!), а про мерю взагалі навіть не згадує. “Сказали русі чудь, словени, кривичі і весь”... [5, 12] - ось якими словами передає Нестор запрошення русів.

По-друге, думки В. Шамбарова неоригінальні. Про слов'янське походження Рюрика, котрий буцімто був онуком новгородського князя Гостомисла, сина Буривою, писала ще імператриця Катерина II в “Записках касательно Российской истории”. Досить скрупульозне витлумачення цих ідей зробив І.П. Єлагін у своїй праці “Опыт повествования о России”. Як Катерина II, так й І.П. Єлагін, питання про походження руських переводять у площину витлумачення родослівної Рюрика. Тому й пишуть, що Рюрик був онуком слов'янського князя Гостомисла. Отже, Гостомисл передає князювання Рюрику, як своєму кровному спадкоємцю. “Многие сказки имеют в себе много правды, - пише О.Ф. Емін, - но историей их назвать нельзя” [8, 208]. Такими казками були, як писання Катерини II, І.П. Єлагіна, так і самого О.Ф. Еміна. Саме ці казки і повторює В. Шамбаров. Зробимо прості арифметичні підрахунки. На думку В. Шамбарова Гостомисл народився десь біля 760-770 р. Отже виходить, що Гостомисл став батьком Умили у 15-16 років, а остання народила Рюрика також п'ятнадцятилітньою, адже Рюрик народився біля 800-802 рр. З такою інтерпретацією погодитися можна. Але виникає нова проблема, адже 862 р., коли запрошували русів “рядити за угодою, по праву”, Гостомислу було біля 100 років. Чи міг бути він у такому старезному віці старійшиною? Потрібно також пам'ятати, що в Рюрика був син Ігор 875 р. народження, котрому він передав владу, а регентом при ньому зробив Олега після своєї смерті у 879 році. Інших синів у Рюрика не було, інакше б владу він передав не Олегу, а своїм синам. Чи не дивно виглядає таке чоловіче довголіття Рюрика, щоб в такому старезному віці мати дітей, якщо до цього їх не було? Версія про слов'янське коріння Рюрика по лінії Гостомисла, хоча і розв'язує ряд питань варязької проблеми, але вона не зовсім переконлива.

Після запрошення русів події розвиваються, на думку Нестора, таким чином: *“І вибралося троє братів із родами своїми, і з собою всю узяли русь. І прийшли вони спершу до словен, і поставили город Ладогу. І сів у Ладозі найстаріший [брат] Рюрик, а другий, Синеус, - на Білім озері, а третій, Трувор, - в [городі] Ізборську. І од тих варягів дістала [свою] назву Руська Земля.*

А по двох літах помер Синеус і брат його Трувор, і взяв Рюрик волость усю один. І, прийшовши до [озера] Ільменя, поставив він город над Волховом, і назвали його Новгородом. І сів він тут, князюючи і роздаючи мужам своїм волості, [звелівши їм] городи ставити: тому - Полоцьк, тому - Ростов, другому - Білоозеро. А варяги по тих городах є приходні. Перші насельники в Новгороді - словени, а в Полоцьку - кривичі, в Ростові - меря, у Білоозері - весь, у Муромі - мурома. І тими всіма володів Рюрик” [5, 12]. З цитованих рядків виникає ряд питань, котрі потребують певного тлумачення

Перше, чому варяги прийшли перш за все до словен, котрі, як це слідує з “Повісті...”, не були найсильнішим плем'ям?

Друге, де розселялося плем'я чудь і чому літописець про його розселення нічого не пише? Однією з версій може бути наступна. Розбрат і навіть військові сутички були головним чином між словенами і угро-фінськими племенами, зокрема плем'ям чудь, котре прагнуло зайняти особливе місце серед інших і, можливо, навіть вимагало собі данину. Проте виконання ним “адвокатських” функцій було незадовільним. Як говориться, “не на Сеньку шапка”. Претензій багато, а результату - ніякого. Чи не тому за цим народом і закріплюються назви: “чудакуватый, чудовищно, чудной, чудила, чудить” і так далі. Незадоволені такою химерною і навіть образливою формою правління, словени, ціком можливо, як про це пише М.М. Карамзін, подали ідею запросити зі сторони князя, котрий би рядив за угодою і по праву: *“і слов'яни, переконані, - так говорить легенда, - порадою новгородського старійшини Гостомисла, зажадали володарів від варягів. Стародавній літопис не згадує про цього розсудливого радника; але якщо легенда істинна, то Гостомисл гідний безсмертя і слави в нашій історії”* [2, 65]. Ясна річ, що Гостомисл не міг бути новгородським старійшиною, адже Новгорода на той час ще не існувало. Нове місто було поставлено, як пишеться про це в “Повісті...” Рюриком вже після смерті його братів, тобто через два роки після запрошення русів. Але якої народності був Гостомисл? Більше всього - словеном. При такому підході події, про які пишуть інші руські історики, що саме Гостомисл підняв бунт, отримують завершеність і цілісність. Гостомисл міг підняти бунт лише супроти угро-фінських племен (чуді, мері, весі тощо). Щоб утихомирити бунтівних словен, варяги і прийшли перш за все до них. Інші племена були споріднені руським, тому і сприйняли їх князювання спокійно. Інакше вели себе словени, про що також пише М.М. Карамзін: *“Більше не знаємо ніяких достовірних деталей; не знаємо, чи благословив народ перемену своїх громадських уставів, чи насолодився щасливою тишею, рідко відомою в спільнотах народних, чи пожалів за давньою свободою? Хоча новітні літописці кажуть, що слов'яни незабаром обурилися на рабство, і який-то Вадим, йменованний Хоробрим, пав від руки сильного Рюрика разом із багатьма своїми однодумцями в Новгороді, - випадок вірогідний: люди, звиклі до свободи, від жахів безвладдя могли побажати володарів, але могли і розкаятися, якщо варяги, одноплемінники і друзі Рюрика, притісняли їх, проте ця звістка, не будучи заснованою на стародавніх переказах Нестора, здається лише згадкою і видумкою”*[2, 66]. Звертаю увагу лише на одну думку М.М. Карамзіна, а саме - на легенду про обурення словен прийдешніми варягами. Ця легенда цілком вірогідна, адже словени відчували себе і надалі чужорідними серед фінських племен. Саме з ними руським і потрібно було домовлятися перш за все про умови сплати данини. Цілком вірогідно, що словен ці умови не задовольняли, і тому вони повстали проти Рюрика і його дружини. Пізніше між ними міг бути знайдений компромісний варіант, який задовольняв обидві сторони і був закріплений певними угодами. До речі, саме про стародавні угоди постійно нагадували московитам новгородці та псковичі, коли їх почали підкорювати дружинники московського князя Василія III.

Стосовно ареалу розселення племені чудь, то найвірогідніше що воно займало досить обширну територію, на якій окрім, них компактно розмішувалися поселення родів з інших племен, згаданих літописцем. Про це засвідчує поширення топонімів, пов'язаних з терміном чудь, зокрема на території сучасної Російської Федерації. Вони досить часто зустрічаються на землях Петербурзької, Псковської, Новгородської областей та Естонії. Про спорідненість русів і фінських племен (чудь, мері, весі і багатьох інших) говорить специфіка їх колонізації. Вона проходила мирним шляхом. Відбувалося заселення, а не завоювання краю, не поневолення або витіснення туземців. Якщо і були сутички, то вони виникали пізніше і викликалися спробами поширення християнства серед корінного населення. Характерним є і той факт, що зближення сторін у сфері повір'їв було таким же мирним, як і в побуті. *“Ворожнечі, непримиримої протилежності своїх вірувань не відчували сторони, що зустрілися”* [3, 51], - підкреслює В.Й. Ключевський. І це зовсім не випадково, адже руські - вихідці з варязьких, угро-фінських, а не слов'янських племен. Уже за Рюрика почало утворюватися імперське князівство, до складу якого входили не лише угро-фінські, а й слов'янські та інші народності. Тобто, ніякої єдиної первинної руської народності, з якої нібито пізніше виникають три братні народи (росіяни, українці і білоруси) ніколи не існувало. Основою руської народності завжди були руси, якщо і не одне з варязьких племен, то вихідці з різних варязьких племен. Об'єднуючою силою виступали руський (варязький) князь і його військова дружина. Поляни, сіверці, в'ятичі та інші слов'янські племена, котрі спочатку платили данину хозарам, були поневолені русами. І лише після поневолення самі руські почали називати їх руссю. Про це також чітко пишеться в літопису. Отже, коли йдеться про початки філософування серед руських, то мова повинна вестися саме про варязьких зайд і їх самоусвідомлення та світосприйняття. Зачатки філософствування за часів перших руських князів слід шукати, насамперед, у сфері моралі. Відношення дітей і батьків, старшого і молодшого, влади і моралі, закону і моралі - ці й подібні питання є головними для роду Рюрика. Знатний, але вимираючий рід Рюрика приходить правити у чужі землі на запрошення споріднених угро-фінських племен. Що нести людям цих земель - силу меча чи силу угоди, права? Рюрик обирає останнє... Але не розуміють його чужинці. Словени повстають. Придушивши повстання, Рюрик продовжує свою “цивілізаторську” місію - укладає угоди з місцевими племенами, згідно з якими кожна зі сторін повинна чітко виконувати свої зобов'язання. Рюрик - рядити за угодою, тобто бути суддею у спірних питаннях і захищати від хозарських набігів, а віче - займатися безпосередньою організацією життєдіяльності міст чи сіл і сплатою данини. Мудрий, авторитетний і далекоглядний був Рюрик, оскільки угоди, підписані ним з іногородцями, зокрема новгородцями, протрималися на Русі найдовше. Парадокс: Новгород був неофіційною столицею варягів, а віче у цьому місті протрималося аж до періоду царювання Івана Грозного, який безжально його знищив. Псковичі, новгородці, пізнавши і відчувши силу угоди, закону, справедливості прямо-

таки благають Івана Грозного і його посіпак правити ними по старині, тобто за угодами Рюрика. Але не чув їх цар-бусурмен, як не чули і не розуміли Рюрика і його одноплемінці. Аскольд і Дір відпрошуються у нього на легкі хліби (йти на Царгород), адже будувати міста, як звелів своїм одноплемінцям Рюрик, справа нелегка. Набагато легше займатися пограбуванням чужих земель. Своім моральнішим авторитетом і підписаними угодами Рюрик стримує найбільш одіозних своїх одноплемінців, закликаючи правити за угодою, по праву, формуючи філософію співпраці з аборигенним населенням. Проте його спадкоємці порушують моральнісні заповіді Рюрика формуючи і стверджуючи інші, рекетирські світоглядні орієнтири.

Література:

1. Иеромонах Никон. Век крещения // Вопросы истории. – 1990, № 12.
2. Кармазин Н.М. Предание веков. –М.: Правда, 1988.
3. Ключевский В.О. Исторические портреты. Деятели исторической мысли. / Сост., вступ. Ст. и прим. В.А. Александрова. – М.: Правда, 1990.
4. Ключевский В.О. Сочинения в восьми томах. –М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1959. – Т.6.
5. Літопис руський / Пер. з давньорус. С.Є. Махновця; Відп. ред. О.В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989.
6. Україна: етнонаціональна палітра суспільного розвитку: Слов.-довід. УВДУ при Президентові України: Відп. ред. Ю.І. Римаренко. – К.: Вид-во УАДУ, 1997.
7. Шамбаров Валерий. Русь: дорога из глубины тысячелетий. – М.: 2002.
8. Эмин Ф.А. Российская история жизни всех древних от самого начала государей // Артемьева Т.В. Идея истории в России XVIII века. “Философский век”. Альманах.: Вып. 4. СПб., 1998.

АНОТАЦІЯ

Кітов М.Г. Походження Рюрика і його філософія правління “за угодою, по праву”.

Автор показує, що вікінг-Рюрик започатковує з автохтонним населенням філософію співпраці. Він укладає угоди згідно яких кожна з сторін повинна чітко виконувати свої зобов'язання. Рюрик – рядити “за угодою, по праву”, тобто бути суддею у спірних питаннях і захищати від набігів хозарів, а віче – займатися організацією діяльності міст і сіл та сплачувати раз на рік чітко визначено данину. Проте його спадкоємці порушують моральнісні заповіді Рюрика і утверджують інші – рекетирського здирництва.

Ключові слова: філософія співпраці, варяго-руси, роси, угро-фіни, Рюрик, Гостомисл, консорція, рекетирське здирництво.

АННОТАЦІЯ

Китов Н.Г. Происхождение Рюрика и его философия правления «за угодой, по праву»

Автор показывает, что викинг-Рюрик положил начало философию сотрудничества с автохтонным населением. Он укладывает угоды, согласно которым каждая из сторон должна четко исполнять свои обязанности. Рюрик – править «за угодой, по праву», то есть быть судьей у спорных вопросах и защищать от набегов хазар, а вече – заниматься организацией жизнедеятельности городов и сел да сплачивать раз на год четко определенную дань. Однако его наследники нарушают нравственные заповеди Рюрика и утверждают иные – рэкетирского грабежа.

SUMMARY

Kitov M.H. The origin of Ryurik and His Philosophy of Reign "According to Agreement, and to Right".

The author shows that Viking Ryurik realized as regards to autochthonous population a philosophy of cooperation. He concludes the agreements, according to which each party must clearly fulfill its obligations. Ryurik proposes to act taking into account "agreement and right", so to be a judge in disputable problems and defend against attacks Khazars. Veche (people council) had to engage the organization of cities and villages and pay once a year clearly defined tributaries. But Ryurik's heirs violate the his moral principles and propose other ones: racketeering.

Key words: philosophy of cooperation, Varangian-the Rus, the Ros, Ugric-Finns, Ryurik, Gostomysl, consortium, racketeering.

ОПУБЛІКОВАНО: Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Збірник наукових праць / Зб. наук. праць. Вип. 10 / Відп. ред.: М.М. Бровко, О.Г, Шутов.- К.: Українська книга, 2002, - 320 с. – Бібліогр. В кінці розд. (114-121).